

ZADŁUŻENIE I AKTYWNOŚĆ INWESTYCYJNA GOSPODARSTW ROLNICZYCH W ZALEŻNOŚCI OD TYPU ROLNICZEGO

Olga Stefko

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Abstrakt. W artykule przedstawiono zróżnicowanie w zadłużeniu i aktywności inwestycyjnej gospodarstw rolniczych na przykładzie Wielkopolski i Śląska. Wykazano, że najlepsze pod względem analizowanych parametrów były gospodarstwa ogrodnicze i zajmujące się hodowlą zwierząt ziarnożernych. W grupach tych gospodarowały osoby wykazujące skuteczność we współpracy z instytucjami finansowymi. Nie powinno się jednak przy tym zaniedbywać bieżącej analizy rachunku ekonomicznego. Odnotowano bowiem znaczną dysproporcję między wartością produkcji a dochodowością prowadzonej działalności, co może mieć niekorzystny wpływ na poziom zadłużenia poszczególnych gospodarstw.

Słowa kluczowe: aktywność inwestycyjna, kapitał obcy, rolnictwo

WSTĘP

Aktywność inwestycyjna jest postrzegana przez wielu [m.in. Józwiak i Mirkowska 2007, Finanse przedsiębiorstw 2007, Karwat-Woźniak 2008] jako zdolność konkurencyjna uwarunkowana wieloma różnorodnymi czynnikami, odzwierciedlająca perspektywy rozwojowe gospodarstw rolnych, ich szanse utrzymania się na rynku, unowocześniania i zwiększania potencjału wytwórczego. Aktywność ta jest również kojarzona z umiejętnością współpracy z różnego typu instytucjami finansowymi, głównie bankami. Do najważniejszych kryteriów, którymi kieruje się rolnik pozyskując obcy kapitał, według Mądrej i Stoli [2008], należą utrzymanie płynności finansowej, a także uzupeł-

nianie strumieni pieniężnych, powiązanych ściśle z przychodami ze sprzedaży produktów rolniczych. Zawajska [2008, za: Kulawik 2003] zwraca również uwagę na fakt, że na obraz przeciętnego gospodarstwa rolniczego składa się zarówno potencjał produkcyjny, zdeterminowany przez kapitał własny, jak i poziom utrzymywanego zadłużenia.

Mając na uwadze również fakt, iż prawidłowość podejmowanych decyzji finansowych i inwestycyjnych jest uzależniona z jednej strony od jakości danych, którymi dysponuje podejmujący decyzje, z drugiej natomiast od właściwego doboru instrumentów analitycznych, postanowiono przedstawić zastosowanie w analizie wybranych wskaźników kapitału. Na tej postawie zaplanowano ocenę zadłużenia i aktywności inwestycyjnej w rolnictwie na przykładzie gospodarstw makroregionu Wielkopolski i Śląska, a także konsekwencji z tym związanych.

METODY BADAŃ

Dane, na podstawie których przeprowadzono analizy, pochodzą z systemu FADN, będącego bazą gromadzącą informacje rachunkowe pochodzące z gospodarstw towarowych na terenie całej Polski. Za takie, według FADN, są uważane gospodarstwa, które należą do grupy wytwarzającej w danym regionie lub kraju co najmniej 90% wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej [Wyniki... 2005, 2006, 2008, 2009].

Ze względu na jedną z najwyższych efektywności produkcji rolniczej w kraju [Rusieliński 2010] do analizy przyjęto jeden z czterech makroregionów wytypowanych przez Polski FADN (Wielkopolskę i Śląsk), oznaczony numerem 790. W zbiorowości znalazły się gospodarstwa posiadające wielkość ekonomiczną¹ większą lub równą 2 ESU². Porównaniami objęto dane z lat 2004-2007. Ze względu na różnice występujące w liczbie gospodarstw uczestniczących w badaniu w analizowanym okresie (w 2004 roku było to 3559 gospodarstw rolnych, w 2005 – 3935, w 2006 – 3950, a w 2007 roku – 4162), zrezygnowano z metod o charakterze łańcuchowym, ograniczając się do wysuwania wniosków w obrębie każdego roku oddzielnie.

Przyjęto kryterium klasyfikacji gospodarstw rolnych według typu rolniczego, który został określony na podstawie udziału poszczególnych działalności w tworzeniu ogólnej wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej gospodarstwa. Na tej podstawie do analizy włączono grupy gospodarstw o następujących symbolach:

- AB – uprawy polowe (zboża, pozostałe uprawy polowe...),
- C – uprawy ogrodnicze (warzywa i kwiaty),
- E – uprawy trwałe (sady owocowe i jagodowe, szkółki...),
- F – krowy mleczne,
- G – zwierzęta żywione w systemie wypasowym (bez krów mlecznych),
- H – zwierzęta ziarnożerne.

¹ Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego stanowi jedno z kryteriów używanych do charakteryzowania gospodarstwa rolnego we Wspólnej Typologii Gospodarstw Rolnych. Jest ona określana na podstawie sumy wartości standardowych nadwyżek bezpośrednich wszystkich działalności występujących w gospodarstwie.

² ESU (*European Size Unit*) jest parametrem służącym do określania wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego, ustalonej na podstawie standardowych nadwyżek bezpośrednich gospodarstwa. Jedno ESU odpowiada równowartości 1200 euro.

Poziom aktywności inwestycyjnej określono poprzez odniesienie inwestycji brutto do powierzchni UR, dochodu rolniczego i wartości produkcji w poszczególnych typach gospodarstw rolniczych. Natomiast do ustalenia kreatywności w pozyskiwaniu kapitału obcego w gospodarstwach rolniczych posłużono się analizą wskaźników zadłużenia. Zarówno wcześniejsze obliczenia dla całego kraju [Stefko i in. 2008], jak i dla Wielkopolski i Śląska [Stefko i Łącka 2009], wykazały, iż gospodarstwa rolnicze charakteryzowały się dużą stabilnością (wartość wskaźnika pokrycia majątku trwałego sięgała między 70-80%), ponad 70-procentowym udziałem kapitału własnego w strukturze aktywów, a także brakiem kłopotów z płynnością finansową. Poza gospodarstwami ogrodnictwa typu C (w których płynność finansowa niewiele przekraczała zakładany przedział 1-2,5) w pozostałych grupach wystąpiło zjawisko nadpłynności finansowej (nawet do poziomu 7,2 w gospodarstwach typu E, zajmujących się uprawami trwałymi). W związku z tym na zadłużenie postanowiono spojrzeć nie jako na zagrożenie utraty stabilności finansowej, ale jako na efekt kreatywności w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania, co w przypadku gospodarstw rolniczych jest zjawiskiem nowym i pożądanym, aczkolwiek wciąż jeszcze nie powszechnym. Do analizy zastosowano następujące wskaźniki:

- **wskaźnik ogólnego zadłużenia** (zobowiązania ogółem \times 100%/aktywa ogółem),
- **wskaźnik długoterminowego zadłużenia** (zadłużenie długoterminowe \times 100% / kapitału ogółem),
- **wskaźnik zobowiązań długoterminowych do kapitałów własnych** (zobowiązania długoterminowe \times 100%/kapitał własny),
- **wskaźnik zobowiązań do kapitałów własnych** (zobowiązania ogółem/kapitał własny),
- **wskaźnik zobowiązań krótkoterminowych i długoterminowych** (zobowiązania krótkoterminowe (długoterminowe) \times 100%/zobowiązania ogółem).

FINANSOWANIE INWESTYCJI ZE ŹRÓDEŁ OBCYCH

Zadłużenie gospodarstw zajmujących się produkcją rolniczą może świadczyć nie tylko o wielkości obciążającego je długu, lecz także o kreatywności gospodarujących w pozyskiwaniu środków obcych. Z tego punktu widzenia wskaźniki ogólnego zadłużenia między 2004 a 2007 rokiem, uzyskane w poszczególnych typach gospodarstw rolniczych, można interpretować w dwojaki sposób (tab. 1).

Z jednej strony uwidaczniają ogromne zadłużenie rolnictwa (wszystkie wielkości wskaźników ogólnego zadłużenia znacznie przekraczają zalecany przedział 0,57-0,67), z drugiej wskazują na to, którym grupom produkcyjnym udało się uzyskać najwięcej środków z obcych źródeł finansowania. Przeważającą część posiadanego długu stanowiły zobowiązania, których spłata jest rozłożona w długim okresie. Fakt ten wskazuje na to, że stanowią one element wykorzystywanego w przedsiębiorstwach kapitału obcego i potwierdzone zostało wynikami obliczeń wskaźników zadłużenia długoterminowego. Co prawda, we wszystkich typach gospodarstw rolniczych w strukturze zobowiązań przeważało zadłużenie długoterminowe (na co wskazują obliczenia wskaźników zadłużenia krótko- i długoterminowego), jednak największą aktywność we współpracy z instytucjami finansowymi wykazały w analizowanych okresach gospodarstwa typu C, gdzie prowadzono uprawy ogrodnicze i w 2004 roku typu H – hodowlane (zwierzęta

Tabela 1. Zadłużenie gospodarstw indywidualnych z uwzględnieniem różnych typów produkcji
 Table 1. Indebtedness of Polish agricultural farms in different kinds of production

Wyszczególnienie Specification	Typ produkcji rolniczej Types of agricultural production					
	AB	C	E	F	G	H
Wskaźnik ogólnego zadłużenia (%) – Debt ratio (%)						
2004	13,9	30,0	7,0	10,6	14,3	14,2
2005	13,2	22,6	9,0	7,9	10,1	11,9
2006	15,7	21,2	9,6	8,8	10,1	11,5
2007	14,2	21,9	12,4	7,2	11,9	11,2
Wskaźnik zadłużenia długoterminowego (%) – Long-term debt ratio (%)						
2004	9,0	25,0	4,5	7,6	9,9	10,5
2005	8,8	18,2	6,7	6,1	7,3	8,8
2006	10,1	16,5	7,3	5,8	7,3	8,2
2007	9,1	17,5	9,5	5,3	9,0	7,7
Wskaźnik zobowiązań długoterminowych do kapitałów własnych (%) Long-term debt to equity ratio (%)						
2004	10,4	35,7	4,8	8,5	11,5	12,2
2005	10,1	23,5	7,4	6,6	8,2	10,0
2006	12,0	21,0	8,1	6,4	8,1	9,2
2007	10,6	22,4	8,8	5,7	10,2	8,7
Wskaźnik zobowiązań do kapitałów własnych – Debt equity ratio						
2004	0,2	0,4	0,1	0,1	0,2	0,2
2005	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
2006	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
2007	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
Wskaźnik zobowiązań krótkoterminowych do ogółu zobowiązań (%) Short-term debt to total liabilities ratio (%)						
2004	35,7	16,7	36,2	28,7	31,0	25,9
2005	33,6	19,7	25,1	22,6	27,1	25,6
2006	35,6	21,8	24,2	33,8	27,3	29,1
2007	35,9	19,8	23,5	26,2	24,5	30,5
Wskaźnik zobowiązań długoterminowych do ogółu zobowiązań (%) Long-term debt to total liabilities ratio (%)						
2004	64,3	83,3	63,8	71,3	69,0	74,1
2005	66,4	80,3	74,9	77,4	72,9	74,4
2006	64,4	78,2	75,8	66,2	72,7	70,9
2007	64,1	80,2	76,5	73,8	75,5	69,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów Polskiego FADN: Wyniki... [2005, 2006, 2008, 2009].
 Source: own elaboration based on Polish FADN report: Wyniki... [2005, 2006, 2008, 2009].

ziarnożerne), a w 2006 roku – zajmujące się uprawami polowymi (typ AB). Potwierdzają to badania przeprowadzone wcześniej przez Stefko [2004]. Wynika z nich również to, że wśród producentów ogrodniczych największe zainteresowanie obcymi źródłami finansowania wykazywali prowadzący uprawy pod osłonami. Przewaga zadłużenia obcego o charakterze długoterminowym w tym typie jest związana z koniecznymi do poniesienia, ogromnymi nakładami finansowymi na budowę i wyposażenie różnego typu osłon. Zakładając zatem, że w przyszłości nadal obiekty te będą stawiane czy modernizowane, należy się spodziewać permanentnej przewagi zadłużenia w typie C w stosunku do pozostałych rodzajów produkcji.

Daniłowska [2007] wykazała, że podstawowe źródło finansowania obcego w rolnictwie stanowi kredyt, zwłaszcza udzielany na zasadach preferencyjnych. Stefko [2006], opisując przyczyny rezygnacji z finansowania inwestycji kapitałem obcym w gospodarstwach uprawiających warzywa polowe i szklarniowe w Wielkopolsce, podniosła kwestię procedur ubiegania się o kredyt w przypadku producentów rolnych. Na podstawie badań ustaliła, że są one dla nich złożone i wielostopniowe, co stanowi jedną z podstawowych przyczyn rezygnacji z wykorzystania tego źródła finansowania. Sporządzenie kompletu dokumentów dla banku wymaga przygotowania wielu sprawozdań i zestawień finansowych, co nie jest dla producentów rzeczą łatwą. Tym bardziej dane wskazujące na zaciągnięcie większej, niż pozostałe grupy liczby zobowiązań długoterminowych mogą być traktowane jako wyznacznik kreatywności, nabycia lepszych umiejętności radzenia sobie w warunkach gospodarki rynkowej i dobrych perspektyw rozwojowych, zarówno dla gospodarstwa, jak i jego właściciela.

Racjonalność postępowania polegającą na zaangażowaniu długoterminowych środków obcych w działalność produkcyjną przedsiębiorstw rolniczych przedstawiają wskaźniki odnoszące ogół zobowiązań lub jedynie zobowiązania długoterminowe do kapitałów własnych (tab. 1). W okresie między rokiem 2004 a 2007 we wszystkich typach gospodarstw rolniczych wskaźniki osiągnęły wielkości wskazujące na przewagę kapitału własnego nad zobowiązaniami. Osiągnięte wielkości wskaźników długoterminowych do kapitałów własnych, znajdujące się poniżej zalecanego przedziału 50-100%, uwidoczniły nie tylko posiadanie przez gospodarujących zabezpieczenia podjętych do tej pory zobowiązań, lecz także możliwość zaciągnięcia dodatkowych w przyszłości. Jednak wiele będzie zależało od postawy potencjalnych beneficjentów i ich umiejętności radzenia sobie z wymaganiami stawianymi przez instytucje finansowe. Mając to na uwadze należy stwierdzić, że zarówno największe doświadczenie w ubieganiu się o obce źródła finansowania, jak i w związku z tym, najlepsze perspektywy na przyszłość w tym zakresie mają gospodarstwa ogrodnicze, zwłaszcza szklarniowe. Warto również zaznaczyć, że obliczenia dotyczące wymienionych wskaźników i typów gospodarstw rolniczych w skali kraju między 2004 a 2005 rokiem [Stefko 2008] nie odbiegają od wniosków wyciągniętych na potrzeby określenia sytuacji finansowania inwestycji kapitałem obcym dla makroregionu Wielkopolski i Śląska.

AKTYWNOŚĆ INWESTYCYJNA GOSPODARSTW ROLNICZYCH

Chcąc określić aktywność inwestycyjną poszczególnych typów gospodarstw rolniczych nie można brać pod uwagę jedynie wielkości zadłużenia, która jest miarą wyko-

rzystania obcych źródeł finansowania. Należy pamiętać, iż mimo wielu zalet, kapitał obcy jest stosunkowo mało wykorzystywany przy finansowaniu inwestycji w rolnictwie, w stosunku do kapitału własnego. O tym, że aktywność inwestycyjna może być związana z kreatywnością w pozyskiwaniu źródeł finansowania przekonują dane zamieszczone w tabeli 2. Największe obciążenie inwestycjami użytków rolnych w latach 2004-2007 występowało w gospodarstwach prowadzących uprawy ogrodnicze (grupa C) i uprawy trwałe (grupa E), natomiast najmniejsze (do roku 2006) – w grupie AB. Grupa ta, reprezentowana przez prowadzących uprawy polowe należała do typów gospodarstw posiadających jedno z wyższych zadłużeń długoterminowych, a tym samym potencjalnie wysokie umiejętności pozyskiwania środków na inwestycje. Wynika jednak z tego, że musiały to być inwestycje o niewielkiej wartości w stosunku do posiadanego arealu. Również gospodarstwa z grupy C (uprawy ogrodnicze) posiadały jedno z najwyższych nakładów inwestycyjnych na jednostkę powierzchni. Taka sytuacja występowała w każdym z analizowanych okresów. W przypadku gospodarstw ogrodniczych można to tłumaczyć zwiększoną w stosunku do pozostałych rodzajów produkcji kapitałochłonnością, która jest w dużej części związana z technologią produkcji i, w związku z tym, należy się spodziewać, że będzie towarzyszyła temu typowi produkcji również w przyszłości.

Tabela 2. Wielkość inwestycji brutto w gospodarstwach indywidualnych w Polsce w poszczególnych grupach gospodarstw

Table 2. Gross investments in individual farms in Poland in different kinds of production

Wyszczególnienie Specification	Typ produkcji rolniczej – Types of agricultural production					
	AB	C	E	F	G	H
Inwestycje brutto/ powierzchnia UR (tys. zł) – Gross investment/AUA (thous. PLN)						
2004	56,9	1 946,9	358,4	53,1	99,0	78,3
2005	44,1	583,5	295,6	127,7	126,8	80,0
2006	52,6	819,0	250,1	136,3	117,6	110,5
2007	77,9	999,8	383,2	101,8	110,5	66,2
Inwestycje brutto/dochód rolniczy (%) – Gross investment/ return to unpaid labour (%)						
2004	69,3	135,2	193,4	34,5	65,7	25,6
2005	54,3	41,4	103,0	62,2	82,5	33,3
2006	49,5	42,1	55,0	60,8	64,1	50,8
2007	45,1	55,7	88,7	37,7	44,8	27,0
Inwestycje brutto/wartość produkcji (%) – Gross investment/output (%)						
2004	16,3	27,9	36,5	10,8	20,4	5,5
2005	14,8	10,2	25,0	26,3	28,7	8,4
2006	16,4	11,8	19,4	28,2	23,4	11,8
2007	17,1	14,3	31,0	17,2	18,4	5,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów Polskiego FADN: Wyniki... [2005, 2006, 2008, 2009].
Source: own elaboration based on Polish FADN report: Wyniki... [2005, 2006, 2008, 2009].

Odniesienie inwestycji brutto do dochodu rolniczego wykazało, iż 2004 rok zakończył się uzyskaniem nadwyżki w postaci dochodu we wszystkich analizowanych typach gospodarstw, poza ogrodnictwami i zajmującymi się uprawami trwałymi. Dowodzi to niestabilności dochodowej produkcji ogrodniczej, co w zestawieniu z wysokimi nakładami zwiększa znacznie w tym typie ryzyko działalności ekonomicznej. Sytuacja ta dla gospodarstw typu E przeciągnęła się również na 2005 rok. Jednak poza wymienionymi przypadkami, między 2004 a 2007 rokiem dla gospodarujących na obszarze Wielkopolski i Śląska dochody brutto przewyższyły wysokość poniesionych nakładów inwestycyjnych.

Wielkość nakładów inwestycyjnych brutto postanowiono odnieść również do wartości produkcji. Najkorzystniejszą wielkość wskaźników odnotowano w grupach C i H, we wszystkich analizowanych okresach. Nie bez znaczenia jest fakt, że wielkości poniżej 100% między 2004 a 2007 rokiem osiągnęły praktycznie wszystkie gospodarstwa zbiorowości. Sytuacja ta z kolei uwidacznia ryzyko rynkowe (zwłaszcza cenowe, ale również kosztowe) towarzyszące produkcji rolniczej. Wysoka wartość produkcji nie gwarantuje bowiem satysfakcjonującej dochodowości, stąd ewentualna, zwiększona aktywność inwestycyjna powinna być poparta rzetelnym rachunkiem ekonomicznym, zwłaszcza w przypadku tak kapitałochłonnego rodzaju produkcji, jakim jest ogrodnictwo.

PODSUMOWANIE

Prowadzący działalność rolniczą, mimo licznych udogodnień zapewnianych przez państwo, muszą dostosować się do praw rządzących rynkiem, które obowiązują wszystkich przedsiębiorców. Z tego powodu rozwijające się i podnoszące swoją konkurencyjność gospodarstwa coraz bardziej upodabniają się do pozostałych podmiotów gospodarczych. Nieustające procesy modyfikacji i zmian, poparte działaniami inwestycyjnymi, wymagają od nich nie tylko takiego zorganizowania produkcji, aby jej wartość zapewniała osiągnięcie dochodu rolniczego, lecz także umiejętności pozyskiwania różnych, najczęściej obcych, źródeł finansowania. Skuteczność w przechodzeniu wielostopniowych procedur i wymagań stawianych przez instytucje finansowe krajowe i unijne świadczy o możliwościach rozwojowych zarówno gospodarstw, jak i ich właścicieli.

Stosując wybrane wskaźniki kapitału do oceny zadłużenia i aktywności inwestycyjnej w rolnictwie, na przykładzie makroregionu Wielkopolski i Śląska, wysunięto następujące wnioski:

1. Przyjmując jako podstawę brak problemów z płynnością finansową i duże zabezpieczenie w postaci kapitału własnego, największą kreatywnością w pozyskiwaniu obcych źródeł finansowania, mierzoną wielkością zadłużenia długookresowego, wykazały się gospodarstwa ogrodnicze. Osiągając jeden z najwyższych nakładów inwestycyjnych brutto na jednostkę powierzchni, wartość ich produkcji zapewniała dodatkowo generowanie dochodu rolniczego między 2004 a 2007 rokiem.

2. W produkcji zwierzęcej najbardziej konkurencyjne pod względem umiejętności pozyskania kapitału obcego i uzyskiwania dochodowości okazały się gospodarstwa hodowlane (typ H).

3. Złożone procedury wiążące się z pozyskaniem obcych źródeł finansowania, stanowiące często skuteczną barierę wstrzymującą producentów przed korzystaniem ze

środków innych niż własne, nie zniechęcają części producentów, zwłaszcza ogrodniczych. Zwiększona w tej grupie, w stosunku do pozostałych typów produkcji, aktywność inwestycyjna wskazuje na posiadanie przez gospodarujących tam sporych umiejętności rynkowych na poziomie akceptowanym przez instytucje finansowe.

4. Dalsza działalność inwestycyjna w każdym typie produkcyjnym, związana z kolejnym zadłużeniem, powinna być poprzedzona skrupulatnie sporządzonym rachunkiem ekonomicznym. Szacowanie przyszłej opłacalności jedynie w oparciu o wartość produkcji może być bowiem bardzo mylne i prowadzić do znacznego obniżenia dochodowości całej jednostki.

LITERATURA

- Daniłowska A., 2007. Zróżnicowanie zadłużenia gospodarstw indywidualnych w Polsce. *Rocz. Nauk. SERIA 9*, 1, 94-97.
- Finanse przedsiębiorstw. 2007. Red. J. Szczepański, L. Szyszko. PWE, Warszawa.
- Józwiak W., Mirkowska Z., 2007. Ekonomiczne przesłanki zdolności konkurencyjnej polskich gospodarstw rolniczych. W: *Sytuacja ekonomiczna i aktywność inwestycyjna różnych grup gospodarstw rolniczych Polsce i innych krajach unijnych w latach 2004-2005*. Red. W. Józwiak. IERiGŻ, Warszawa, 7-13.
- Karwat-Woźniak B., 2008. Działalność inwestycyjna indywidualnych gospodarstw wielkotowarowych w warunkach narastającej konkurencji. *Rocz. Nauk. SERIA 10*, 3, 284-290.
- Kulawik J., 2003. Kredytowanie i finansowanie rolnictwa w przededniu integracji z Unią Europejską. Cz. 1. *Bank i Kredyt* 6, 29.
- Madra M., Stola E., 2008. Struktura oraz poziom kredytów gospodarstw rolniczych w zależności od zadłużenia i siły ekonomicznej. *Zesz. Nauk. SGGW 65*, 71.
- Rusielik R., 2010. Zmiany efektywności działalności rolniczej w województwach Polski po akcesji do UE. *Zesz. Nauk. SGGW 84*, 13-21.
- Stefko O., 2004. Źródła finansowania gospodarstw uprawiających warzywa polowe w woj. wielkopolskim. W: *Zarządzanie finansami*. Red. D. Zarzecki. Uniw. Szczec. WNEiZ, Szczecin, 136-142.
- Stefko O., 2006. Przyczyny rezygnacji z finansowania inwestycji kapitałem obcym w gospodarstwach uprawiających warzywa polowe i szklarniowe w Wielkopolsce. W: *Badania operacyjne i systemowe 2006 wiedza systemowa dla rozwoju regionów i przedsiębiorstw w Polsce*. Akademicka Oficyna Wydawnicza EXIT, Warszawa, 189-194.
- Stefko O., 2008. Aktywność inwestycyjna i umiejętność pozyskania kapitału obcego jako warunki rozwoju i podnoszenia konkurencyjności gospodarstw indywidualnych w Polsce. *J. Agribus. Rural Dev.* 2 (8), 135-143.
- Stefko O., Łącka I., 2009. Inwestycje w ogrodnictwie i metody oceny ich efektywności. Wyd. UP, Poznań.
- Stefko O., Jąder K., Kozera M., 2008. Relacje wybranych składników majątku i kapitału w gospodarstwach prowadzących produkcję roślinną w Polsce. *Zesz. Nauk. SGGW 69*, 135-142.
- Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2004. 2005. Polski FADN.
- Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2005. 2006. Polski FADN.
- Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2006. 2008. Polski FADN.
- Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2007. 2009. Polski FADN.

Zawojcka A., 2008. Uwarunkowania i kanały finansowania rolnictwa w Polsce. Zesz. Nauk. SGGW 65, 96.

DEBT AND INVESTMENT ACTIVITY OF AGRICULTURAL FARMS CONNECTED WITH TYPES OF PRODUCTION

Summary. The article presents various levels of debt and investment activity observed both in the Wielkopolska and Silesia regions farms. It was proved that in the area of the analysed parameters, the best performance was observed in types C and H. These groups showed the highest effectiveness of their activity in cooperation with financial institutions. Questions connected with economic calculation should not be neglected, because a disparity between the value of production and profitability of the business was noticed, which may have an adverse impact on the debt level of individual farms.

Key words: investment activity, borrowed capital, agriculture

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 28.11.2011

Do cytowania – For citation: Stefko O., 2012. Zadłużenie i aktywność inwestycyjna gospodarstw rolniczych w zależności od typu rolniczego. J. Agribus. Rural Dev. 1(23), 135-143.